

Жарко БУРОВИЋ

НОЋ КАО ПОЕТСКА РЕФЛЕКСИЈА (Анализа пјесме „Поноћ мене”)

Не знам колико је поезија одраз свјесног живота. Њене се зоне искључиво вежу за доживљај, а доживљај је увијек варљивог, односно лебдећег својства. Он је једновремено на двије обале – на оној која је физички одредива и на оној гдје стреми рука ствараочевог духа. Ова друга обала захтјевнија је од прве, јер бићу нуди оно што оно дотад није било: тајност свога унутрашњег свијета. Од те тајности треба створити нови доживљајни ресурс и њиме најави дејственост вокацијског учинка. Њега је виша сила довела у такво стање. То стање можемо именовати страшћу или заносом. Или неком другом особином која је позивана да формулише биће поетске креације.

Поезија Риста Ратковића највећма обитава у тзв. лебдјећој, односно подсвјесној зони, која је незасита у својим емисионим трагањима. Надреализам је много допринио томе да се пјесник у добром дијелу свога поетског стварања везао за назначену зону, гдје је надреалистички поступак, нарочито у поеми *Црнци против Америке*, добио „вратоломну” смислену и интонациону константу.

Истина је да живимо у времену, али је важнија дестинација бића. Путања времена и слика простора саображавају се бићу. Вољом самог бића. Отуда многоликост у жеђи за пустоловином духа. Иако је много тамније у нашем свијету, неће престати распредање чаролија. Оне постају егзистентни симбол за све што је пролазно и бескрајно.

Ратковић је осјетио да је пулс чаролије одбрана од тамнина свакидашњице. У његовом животу било их је превише, али се он са њима мирио. Увидио је да је такав њихов „вирус” оплођавао маштовне свјетове. Махом оне над којима се ноћ надносила. А гдје се ноћ зачиње, тамо патња лакше шири шестар. Био је подијељен у себи до фаталности.

Мислио је да ће алкохолом ту подијељеност ублажити. Напротив, она је временом постајала све разорнија. Пјесме које су настајале под навалом наглашене нервне напетости и разора имају реквијемску боју. Такве су пјесме *Луминал*, *Икона* и пјесма *Поноћ мене*, која је предмет ове критичке анализе.

Неки се могу запитати откуд овакав наслов: *Поноћ мене*. Ријеч м е н е смислено је ударнија и тоналнија, као носећи елемент синтагме од ријечи м о ј а. Све што је у противтежи са уобичајеним, макар се ту радило о лексичкој маркицији, Ратковићу је било блискије. Бар у оним пјесмама које имају надреалистички аромат или су му налик.

По Ратковићу, властито биће не може се раздвојити од бића са којим је срасло. Они се и у смрти траже. Ова пјесма је куцавица тога тражења. Елегијска по своме склопу. И не без филозофског набоја.

Једноставно се поета стапа са бићем вољене жене. Будући да се овдје ради о особи које нема, пјесник јој здушно простире свијет своје интиме не би ли у ноћи патње са њом још једном заједно био.

Ову је пјесму изњедрила самоћа. Јака патња тражи да се негдје прелије. Тијесно јој је у безвољниковој кожи. Зато вољену призива гласним вапајем: *Мртва си а тебе нема*. Може се помислити да је мисао плеонастична. Није. Она само на двојствен начин исказује дубину губитка. Како је својство визије да мијења ток, пјесник и сâмој смрти даје осјећање привида. Он каже: *Можда ти и куцаш упорно на вид ми*. О каквој се противурјечности ту ради? Прије ће бити да се ради о стапању двију осјећајних супстанција у једну. Ову посљедњу бисмо назвали супстанцијом меморијског оживљења. Оно се обично јавља код стваралаца хиперсензибилног типа. Код Лазе Костића и Диса, рецимо. Дисова антологијска пјесма *Можда спава* заправо се открива у сличној постулативној равни. Оживљава свијет тамних и срцу прираслих ствари.

Нећу погријешити ако кажем да добар писац не троши друго до своју моћ. Магновење му помаже да се усредсреди на оне тачке живота које су га опсјеле својим егзистентним значењима. Средишно мјесто припада ономе што се воли. Нећемо крити да је жена драгуљ који се блиставо одсјајава у свијести: *Тако често смо се свлачили као ведар дан*.

Стиче се утисак да је ријеч о стиху који слиједи путању анђеоске приности. Иако се може рећи и за неке стихове у пјесми „Икона”. Вриједну пјесму никакав отпор не спутава. Зашто? Зато што је одликује лакоћа креацијског пражњења. Пјесма коју анализирам заправо је из таквог окриља. Из окриља будне паћеникове ноћи. Као да је утицала и на ширење сна, те Ратковићеве вртоглаве опсесије. У тој ноћи налази се стјецисти дубоког бола, рекао бих без опоравка за пјесника који трпи.

Ноћ није спољна слика. Она је у бићу поете добила визију понора, али тако што је он постао освојени предмет. Са пуним значењем емотивног струјања, гдје успомене имају стожерну посједованост.

Без двоумљења кажем, поучен пјесмом *Поноћ мене*, да не постоји разлика између сјећања и замишљања. Ова друга постулација учинила је пјесму кохерентнијом у спознајном смислу, иако је плод афективног стања. Отуда у пјесми толико слика укрштеног значења и контрастних боја.

У овој Ратковићевој пјесми наилазимо и на стихове који немају чисту поетску структуру, чиме се губи узајамност њихових креацијских постава, почев од оне семантичког типа до ритмичке и композиционе: *Један ми човек, сељачки одевен, исприча*. Пјесма не трпи, чак ни у оним баладичног типа, овако засновану исповијест и кретање који су по природи свога обиљежја прозног профила. Ако између језика и спознајних поља (визије) нема неопходне корелативности, стих је изнутра осиромашен. А она се превасходно остварује путем игре, за коју Јуриј Лотман с правом каже да никада није супротна спознаји.

У пјесмама које нагињу надреалистичком моделу *игровито* је са изразитијом спознајном функцијом. Кроз удаљене симболичке назнаке наговјештава се међузависност ријечи. Та међузависност овдје је посебно видна и мјерљива, јер је у основи њеног субјекта бол ситуиран као инспиративна одредница. А то, дакако, пјесми даје жељену смисаону дубину. За пјесму је важно да се проживи емоција и да се њени структурно-смисаони нивои доведу до пуног сагласја у исказној сфери. На тај начин сâма пјесма ефектније перципира. Често то није лако, јер се ту ради о њеном сложеном унутрашњем устројству. Кад кажем устројству, онда мислим на улогу асоцијацијских функција које само префињен дух може дешифровати на прави начин.

Ратковићева поезија (па и ова пјесма) траже заправо таквог читаоца. У поезији има више канала кроз које струје евокативни медијуми. Један од њих машта. У пјесми *Поноћ мене* она има растуће облике у моделативном смислу. Њен пролошки дио мирног је тока, да би у њеној даљој пројекцији попримао све динамичнија својства и све флуиднију одговетљивост. Није тешко увидјети да доживљај има градацијску путању, а она је настајала „пресијецањем” двају феноменолошких знакова – дубоке везаности за вољено биће (жену) и сиромаштва које је наткриљавало заједнички живот заљубљеног пара: *Бар сада не бринеш бриге сиротињске / Јаднице моја*.

У творењу пјесме битан је однос према субјекту. Уколико је умјетнички аналоган идеји коју исказује, пјесма ће имати дубљу појмовну одредивост. С препознатљивом хијерархијом односа у домену учинка.

Незаобилазно мјесто доживљајној мапи пјесника има слика. Она, тако рећи, ферментира ток и снагу лирског излива, прибављајући му, поред других врлина, способност да фино нијансира изречене мисли.

Ратковићев доживљај одсутности вољене жене имагинацијски је спектриран тако да се временска удаљеност не показује као даљина. Она се укида визуелном појавом њеног лика: *И осећам да лежиш поврх зелених сунцокрета, / У зеленој кошуљи, / Преврнутим очима.* Тако поетска рефлексивна изнутра обасјава фиксирани предмет. Вољена жена припојена је тренутку жудећег снатрења: *Али откуд њен лик наслућен у ваздуху чим погледам...*

Љубави није потребно вријеме. Не бар да би се потврдио њен идентитет. Љубав се и простора ослобађа, јер је и он удаљује од предметности својих снова. Опчињујућу моћ може стећи ако рађа флуиде душевног немира. А они су у овој пјесми обузети посебном врстом упијања свега што је везано за заједничку блискост. *Њени прсти живели су у мојој руци и после њене смрти.*

Бујна машта заносу даје крила. Мистерија отвара врата многих спознаја. Посебно оних које су хербарене у чулном регистру. То чулно у овој пјесми је преовлађујуће. Како је живот принуда, од њега се отима оно што је саткано од меких и осјећајних нити: *Виднија буди кад у ма коју собу за мном уђеш.*

Свијет који је условљен таквом потрагом за изгубљеним бићем исказује се дубином субјекта, будући да тамо, у тој сфери, доживљај осигурава креацијску пуноћу. Оно што се уложи у пјесму, толика је и цијена њене вриједности.

И Адам је чезнуо за изгубљеним рајем. Страст за слатким воћем лишила га је очекиване среће. Младе године биле су стјециште тога раја. Судбини је дато да изокрене стране и да се огласи казном. Разбаштићењем уживалачке страсти. Патња долази као њена замјена. Као облик биствовања са зебњом.

Са једним се морамо сложити: патња не може имати зрачан изглед. Ни ведрину умножавања идеја. Али се из ње могу извући други, ништа мање значајни свјетови. Патња је по своме склопу рељефна, што значи да је подложна различитим еманацијама, посебно оним које увршћујемо у стресне.

Никада Ратковића није дотицало стање личне ни породичне среће. Ако је ње и било, она се једино могла манифестовати у кратковјековној љубави. Рекао бих, као алтернативни ехо патничког осјећања: *Заспати или умрети.../Или се претворити у сунцокрет...*

Све има своју аналогију, па и патничко стање. Ноћ која га застире, уједно га води и ка неком облику ништења. Не знам колико сам у праву ако га третирам као алегоријски ентитет. Оно што је мртво, живући пристан може наћи само у ријечи, унутар оквира пјесникове уобразиље.

Ноћ није физичка слика настањена у простору. Она се у визији јавља као рефлекс пјесниковог очаја, реверзибилног по току и јачини. Оштрина чулног опажања дала је доживљајној матрици колорит, а ријечима смирену звучност. Рекао бих по систему концентричних кругова и по треперавости питомих чулних нагласака.

Ратковић мисао сматра душевним простором, али тек кад су се упили сликовити фрагменти везе са вољеном женом, које нема. Дакако, имагинација се издигла над сјећањем и пјесми прибавила атрибуте трајности.

Жарко ДЖУРОВИЧ

НОЧЬ КАК ПОЭТИЧЕСКОЕ ОТРАЖЕНИЕ

Резюме

В антологической песне замечаем побольше распределеностей которые благодатно саливаются в целое исповедного медия, содержащая в себе равновесное созвучие. Поэт своим духом поспешивает роение идей псалматического характера. Здесь боль моделирует через большие вариации системов недопускающих один другого обойти. Их характеризует достоинство междусобного соединения, что примерено элегиям безропотности специфического. Правда, в песне найдем и какие-то наслоения вообщего и безличя, что получалось когда поэт исповедную повесть и преимущество перепускает прозному рассказанию. Это освобождает эффект вокальных звуков за которые можно сказать, когда увидим в целом, что обеспечена постоянная внутренняя энергия. Тем она стимулирована в дулгую память и значение характером стоимого. Хорошая песня бережет и время этого, что бывает в ней и того как оно сделано. А создано в большой творческой силе и крепким и сильным комуникационным потенциалом.

